

SJEDINJENE AMERIČKE DRŽAVE U I. I II. ZALJEVSKOM RATU

Autor u logički povezanoj cjelini razmatra bliskoistočna previranja u strateškom hladnoratovskom odnosu te američku ulogu u posthladnoratovskim procesima. Iznesen je prikaz američkog prvog i drugog zaljevskog rata te strateške posljedice koje su proizašle nakon njega u vidu razmimoilaženja među Zapadnim saveznicima i postepenom eskalacijom islamističkog terorizma. U prilog navedenome ide i iznesena konstantacija kako povezivanje islama i terorista u isti kontekst, ali i upotreba pojma "Rat protiv terorizma", među muslimanskim stanovništvom diljem Bliskog istoka neprestano stvara uvjerenje o ratu uperenom protiv muslimana, a ne protiv globalnog terorizma, što samo pogoduje daljnjem širenju negodovanja i otpora u vidu terorističkog djelovanja.

Ključne riječi: *Bliski istok, Al Kaida, Sjedinjene Američke Države, Irak, Kuvajt, nafta, terorizam, "Rat protiv terorizma"*

UVOD

Prvo desetljeće nakon završetka Drugoga svjetskog rata bilo je obilježeno snažnim zamahom dekolonizacije i porastom pokreta za nacionalna oslobođenja među zemljama Azije i Afrike. Istodobno, nakon svršetka rata, blok socijalističkih zemalja počeo se naglo širiti, zbog čega je SSSR sa svojom agresivnom političkom propagandom sve više počeo ugrožavati područje slobodnog tržišta i političku demokraciju. Stoga se u okvirima tog dijela svijeta sve više profiliralo političko i vojno vodstvo Sjedinjenih Američkih Država, koje su, preuzevši od Velike Britanije ulogu vodeće zemlje u svjetskoj politici, bile spremne oduprijeti se novom sovjetskom naletu kroz različite oblike političkog djelovanja tijekom Hladnog rata. Taj je sukob oštro podijelio svijet na dva bloka, onaj socijalističkih zemalja u kojima je prevladavala komunistička ideologija, te onaj pod vodstvom SAD-a, u kojemu je gospodarski i politički sustav bio utemeljen na demokratskim načelima. Tijekom tog sukoba, u okviru neprestanog nadmetanja za kontrolu strateški važnih područja, a koja su uključivala i ključna naftna područja, ostvareni su začeci budućeg intenzivnijeg širenja političkog utjecaja i na prostor Bliskog istoka. Politički vrh Sjedinjenih Američkih Država na spomenutom je teritoriju nastojao nadzirati te iskoristiti početni razvoj islamskog fundamentalizama, s kojim su pod svaku cijenu željeli spriječiti sovjetsko presizanje na taj prostor od iznimne važnosti, što su i uspijevali, a konačna pobjeda je došla u vidu samog istjerivanja Sovjeta iz Afganistana koncem 80-tih godina. No, ako je rat u Afganistanu predstavljao vrhunac sukoba između dvije supersile zbog stjecanja primarnog utjecaja u svijetu, period koji je uslijedio poslije Hladnog rata pa do danas, prožet je s razmjernom prevlašću Sjedinjenih Država i njezinog utjecaja diljem svijeta. Na taj način sfera globalnog utjecaja i teritorijalne kontrole, koja se još tijekom Prvog svjetskog rata polagano počela premještati na prostor Bliskog istoka, završnu fazu je dobila krajem 80-tih i početkom 90-tih,

kada se u vidu konstantnih sukoba među arapskim i židovskim zemljama, vlada Sjedinjenih Država postavila kao zaštitnik partnerskim zemljama, čime si je na legitiman način omogućila neprestani boravak na tom prostoru. Radi što uspješnijeg zadržavanja i kontrole nad tim prostorom, postepeno se počeo razvijati novi tip vanjske politike, i to u vidu neprestanog pružanja pomoći ratom zahvaćenim zemljama. U tom pogledu, ispočetka se išlo na pružanje određene tehničke pomoći, i to u vidu isporuke manjih količina oružja, koje bi se potom, bilo to posrednim, kao tijekom rata u Afganistanu krajem 80-tih, ili neposrednim putem, dostavljale na samo žarište sukoba. S vremenom bi takav oblik pomoći prerastao u potpunu vojnu intervenciju s obiljem vojnika, koja bi rezultirala određenom okupacijom zemlje, čime bi se stvorili idealni uvjeti za priljev političkog utjecaja sa zapada. Takav oblik vanjske politike, ponajviše je bio zastupljen na prostoru Bliskog istoka, gdje je u razdoblju koje je uslijedilo nakon završetka Hladnog rata, uz pomoć američkih obavještajnih službi, proveden niz političkih revolucija, koje su za cilj imale putem novonastalog kaosa potaknuti smjene tamošnjih vlasti, zbog čega je kao dugoročna posljedica proizašao val radikalizma na prostoru Bliskog istoka. Upravo ti neprestani sukobi samo su iznjedrili nove generacije, koje su spremno nastavile svoju borbu za određenom samostalnošću i prevlašću u tom pojasu, a u svom naumu su se nerijetko služile i terorističkim metodama. Zbog toga se pojavio novi tip sukoba i to u vidu globalnog problema, koji je samo pripomogao da se Sjedinjene Američke Države etiketiraju kao globalni policajac, koji je putem neprestanih intervencija sveprisutan u raznim kutcima svijeta, i to pod izlikom borbe protiv globalnog terorizma, koji uz pomoć nepredvidivih nasilnih akcija i neprestanog širenja straha u javnosti, za cilj ima postizanje određenih političkih nauma. Za jedne će te akcije predstavljati puki terorizam, dok će drugima upravo to predstavljati borbu za slobodu, te će samim time, teroristi za jedne biti ubojice, dok će istodobno za druge oni biti istinski borci za slobodu.¹ No, novi valovi sukoba koji će se postepeno širiti, a u kojima će veze između *politike*, *nalazišta nafte*, i *terorizma*, biti neraskidivo isprepletene, samo će rezultirati pokretanjem novih, još dugotrajnijih i neprekidnih borbi, koje će zahtijevati novo udruživanje savezničkih političkih snaga, predvođenih nikad jačim centrom svjetske političke moći, Sjedinjenim Američkim Državama.

Upravo te neraskidive veze između današnje *politike* i borbe za *resurse*, koja za posljedicu ima širenje *terorizma*, nagnali su me da se pozabavim ovom problematikom. Tako sam se u pisanju ovoga rada primarno poslužio radovima ljudi koji su po mnogočemu u svome radu bili, a mnogi još jesu, uključeni u problematiku oko sukoba nastalih od završetka Hladnoga rata. Tako sam se za okosnicu ovoga rada primarno poslužio djelima profesora s Filozofskog fakulteta u Zagrebu, dr. sc. Mirka Bilandžića, dobrog poznavatelja problema tajnih službi, ali i nastanka i djelovanja pojedinih terorističkih organizacija. Također, važan doprinos lakšem shvaćanju funkcioniranja američke sigurnosne službe, ali i njihovu povezanost s prvim terorističkim aktivnostima na tlu Sjedinjenih Država, donosi njemački političar i vrsni poznavatelj obavještajnog sustava, Andreas von Bülow, u knjizi "*CIA i 11. rujna. Međunarodni terorizam i uloga tajnih službi.*" Zbivanja vezana oko strateškog resursa nafte, kao i zakulisne igre vezane za nju na prostoru Bliskog istoka, u svoja dva djela "*Nafta blagoslov ili prokletstvo, Izvori energije, globalizacija i terorizam*" i "*Stoljeće nafte, Veza između nafte, novca i moći koja je promijenila svijet.*", zorno je predočio prof. dr. sc. Igor Dekanić. Također, dobar mi je temelj u pisanju pružio razgovor vođen između Gerarda Toala (*Gearóid Ó Tuathail*), uglednog američkog profesora irskog podrijetla, koji predaje političku geografiju na sveučilištu u Washingtonu, i Petera Galbraitha, prvog američkog veleposlanika u Hrvatskoj, inače dobrog poznavatelja povijesti Iraka. Taj je razgovor bio objavljen u jednom od brojeva međunarodnog časopisa

1 M. Bilandžić, 2014, str. 7.

Geopolitics, dok se cijeli razgovor preveden na hrvatski jezik nalazi u broju Hrvatske revije iz 2005. godine. U razgovoru je dan prikaz političke i vjerske situacije u Iraku prije samog pokretanja intervencije u ožujku 2003. godine, ali i one koja je uslijedila nakon uspješnog svrgavanja Saddama Husseina i to u vidu prijetnji i opasnosti od pokretanja građanskog rata i daljnjeg raspada Iraka.

POVIJEST SUKOBA NA BLISKOM ISTOKU

Sukobi zastupljeni na prostoru Bliskog istoka svoje korijene vuku još iz vremena Osmanskog Carstva, kada su glavnu riječ na tom prostoru imali britanski i francuski politički izaslanici, koji su za cilj imali podijeliti interesne sfere među sobom, bez obzira kako će se to odraziti na narode koji su faktički polagali prava na te prostore. Britanska imperijalistička politika za cilj je imala stjecanje kontrole nad naftom bogatim područjima Bliskog istoka, a u tom naumu su im trebali pomoći razjedinjena arapska plemena, ali i Židovi kojima je ujedno obećano stvaranje države na prostoru Palestine. U početku, Britanija je pod vodstvom brigadira Thomasa Edwarda Lawrencea, poznatijeg kao Lawrence od Arabije, koristila Arape u borbi protiv Osmanskog Carstva, s ciljem njihova potjerivanja s prostora Palestine, gdje se, zahvaljujući Balfourovoj deklaraciji, postavio temelj za osnivanje države Izrael. Značajnu ulogu u cijelom tom procesu odigrala je i određena razjedinjenost arapskih plemena, koja su zbog svojih interesa dozvolila sve učestaliji priljev isprva britanskog, a potom i američkog kapitala, čime su ti prostori postupno došli pod interesnu sferu Zapada. Da bi se cjelokupni sukob i razjedinjenost među arapskim plemenima uspio objasniti, potrebno bi bilo ući u dublje poznavanje islamske religije. Ono što je važno za poznavati, kako bi se ipak pobliže razumio određeni nesklad i nepovezanost među muslimanima diljem Bliskog istoka, je razina pridržavanja temeljnih načela vjere, kao i provođenje šerijatskog zakona. Naime, pridržavanje tih temeljnih načela čovjeka čini istinskim pripadnikom islamske vjeroispovijesti. Takvih načela pridržavaju se predstavnici fatimske i abesinske dinastije na prostoru Iraka i Irana, dok saudijske kraljevske obitelji, Vahabi i Abdulaziz, ne.² Zbog toga, vladari Saudijske Arabije koji su se udaljili od šerijatskog zakona, nisu omiljeni u fundamentalističkim zemljama poput Iraka i Irana. Te su vjerske podjele najbolje iskoristili Britanci, koji su uz pomoć Šerif Husein ibn Alija od Hidžaza, uspjeli potjerati Turke s prostora Bliskog istoka. Međutim, britanska administracija je u isto vrijeme podržavala i potpomagala saudijskog kralja Abdulaziz ibn Sauda u njegovoj borbi protiv Šerifa Husein ibn Alija, za sveopću prevlast na Arapskom poluotoku, što je on i ostvario 1932. godine proglašenjem Kraljevine Saudijske Arabije. Tim činom praktički su stvoreni partnerski odnosi između, isprva britanske, a kasnije američke vlasti, s onom arapskom, ali su istodobno postavljeni i temelji daljnjih vjerskih sukoba na poluotoku. Sljedeća zemlja na koju je britanska vanjska politika bila usmjerena, bio je Irak, također naftom bogato područje, koje je pod britanski utjecaj došlo 1916. godine, nakon što je potpisan *Sykes-Picotov* tajni sporazum između Velike Britanije i Francuske, kojim su podijeljene interesne zone na tlu tadašnjeg Osmanskog Carstva.³ Zahvaljujući vrsnoj diplomaciji britanska vlada prisvojila je prostor Iraka, ali i dio Kuvajta koji je također bio bogat nalazištima nafte, zbog čega će on kasnije postati i jedno od žarišta sukoba, pošto će najprije doći do Kurdskog ustanka,⁴ a potom i do sukoba sa samim Irakom radi kontrole tih naftnih nalazišta.⁵ Nakon stečene neovisnosti

2 J. Coleman, 2005, str. 45.

3 I. Dekanić - S. Kolundžić - D. Karasalihović, 2002, str. 95.

4 Ustanak Kurda je bio potpomognut od strane britanskih tajnih službi.

5 Kuvajt je neovisnost dobio 1961. godine, od strane Velike Britanije, ali je doduše Iračka vlast polagala prava na Kuvajt, smatrajući ga dijelom Iraka.

od Iraka i ustoličenja obitelji Al-Sabah na čelo Kuvajta, otvorila su se vrata za pristizanje, kako britanskih, tako i američkih naftnih korporacija na to područje, što će utjecati na odvijanje skorašnjeg sukoba s Irakom, poznatijeg pod nazivom Zaljevski rat, koji je označio početak nove etape političkih odnosa na Bliskom Istoku, a u kojima je značajnu ulogu odigrala vojna intervencija Sjedinjenih Država. Zaljevskom ratu prethodio je gotovo desetljeće dug sukob između šijitskog Irana i Iraka, u kojemu je Irak, predvođen sunitskim predsjednikom Saddamom Husseinom, nastojao steći dominantnu ulogu na prostoru Bliskog Istoka, a pomoć u tom ekspanzionističkom naumu imao je u vladi SAD-a, koja se po izbijanju sukoba odlučila prikloniti na stranu Iraka. Tako su ga isprve potpomagali raznim kreditima, a zatim i oružjem, sve s ciljem da spriječe jačanje Irana, u kojemu je nakon provedene islamske revolucije s vlasti bila zbačena prozapadno orijentirana vlast dinastije Pahlavi. Naime, u Iranu je nakon revolucije i svrgavanja ondašnjeg šaha, na vlast došao prognani fundamentalistički muslimanski vođa ajatolah Homeinij, koji je po ustoličenju započeo s uvođenjem šerijatskog zakona. U tadašnjim geopolitičkim okolnostima taj je rat zapravo odgovarao Sjedinjenim Državama i nekim europskim zemljama, koje su isporučivale oružje kako Iraku, tako i Iranu, o čemu je svjedočila afera *Irangate*, u kojoj se ustanovilo da je administracija predsjednika Regana Iranu tajno prodavala rezervne dijelove za američko oružje, dok je novcem od prodaje tog oružja paralelno financirala protukomunističku gerilu u zemljama Srednje Amerike. Iako su tijekom sukoba sve učestalije bile optužbe protiv iračke vojske da je u više navrata upotrijebila kemijsko oružje protiv civilnih meta, posebice protiv Kurda na sjeveru Iraka, predsjednik SAD-a George Walker Bush isticao je da od strane Iraka ne prijete veća opasnost za uspostavu mira na Bliskom istoku. Ipak su sve očitije bile pretenzije Saddama Husseina prema Kuvajtu, američkom trgovinskom partneru na čiji je prostor još od početka šezdesetih godina iračka vlast polagala prava, smatrajući ga integralnim dijelom Iraka. Po završetku rata s Iranom, iračka državna blagajna ostala je u potpunosti ispražnjena, a vlast Saddama Husseina dodatno opterećena velikim ratnim dugom, ponajviše prema SAD-u, Velikoj Britaniji, Saudijskoj Arabiji, ali i Kuvajtu. Novi problem nastao je zbog toga što su te zemlje od iračke vlasti tražile da se taj dug otplati putem veće isporuke nafte, ali i stavljanja iračkih naftnih nalazišta pod američku upravu. Iračka se vlast suprotstavila tome da svoja nalazišta stavi pod stranu upravu, već su se nadali osvajanju novih, naftom bogatih područja, kojima bi uspjeli isplatiti svoja dugovanja. Upravo se zbog tog razloga vlast Saddama Husseina okrenula prema osvajanju naftom bogatog Kuvajta. Do novog sukoba u Perzijskom zaljevu došlo je u ljeto 1990. godine, kada je Irak najprije započeo s premještanjem vojske prema jugoistočnoj granici s Kuvajtom, a zatim i sa brzim prodorom u samu unutrašnjost te zemlje.⁶

PRVA INTERVENCIJA U ZALJEVU

Nakon što je došlo do brzog iračkog prodora na prostor Kuvajta i njegovog osvajanja u kolovozu 1990. godine, Saddam Hussein krenuo je s daljnjim planom koji je uključivao anektiranje tog prostora Iraku. Povodom iračke intervencije, Vijeće sigurnosti UN-a na zasjedanju je žustro reagiralo, pa je tako osuđena cijela invazija, te je zatraženo da se iračka vlast povuče iz Kuvajta. Ujedno su Iraku nametnuli trgovinski embargo na uvoz nafte i oružja, čime se dalo naslutiti da velike sile neće samo stajati sa strane i mirno gledati na sva zbivanja. Pošto se Saddam Hussein oglušio i na ova upozorenja, administracija predsjednika Busha odgovorila je slanjem novoga ultimatumu Iraku, u kojemu se tražilo da se iračka vlast zajedno s vojskom u potpunosti povuče s kuvajtskog teritorija ili će u protivnom Sjedinjene

6 J. Coleman, 2005, str. 65.

Države biti primorane pokrenuti vojne intervencije. Vijeće sigurnosti UN-a također je na sve načine nastojalo ograničiti intervenciju Iraka, pa je tako potkraj studenoga 1990. godine, donijelo rezoluciju broj 678, kojom se tražilo hitno povlačenje Iraka iz Kuvajta, s tim da je stavljen i ultimatum Iraku, kojim se tražilo da se to povlačenje izvrši najkasnije do 15. siječnja 1991., ili će u protivnom UN, kao legitimno tijelo ovlastiti savezničke vojne snage da ih silom natjeraju na povlačenje. Paralelno dok su se vodili pregovori o uspostavi mira i povlačenju, koalicijske su snage neprestano gomilale svoje snage na sjevernoj granici Saudijske Arabije kako bi je obranili u slučaju da Saddam Hussein nastavi s daljnjim prodorom prema jugu, ali i kako bi se mogla izvesti brza protuofenziva ako dođe do sloma pregovora. Pošto vođeni pregovori nisu urodili plodom, u siječnju 1991. godine, krenulo se sa strateški dobro razrađenim planom vojne intervencije. Operacijom *Pustinjska oluja*, koja je predstavljala najveći vojni pohod još od Vijetnama, a pokrenuta je kao odgovor na iračku invaziju na Kuvajt, upravljale su koalicijske snage sastavljene od Saudijske Arabije, Velike Britanije, Francuske i Turske predvođene vojnim snagama Sjedinjenih Država. Glavnu bazu tim vojnim snagama pružila je Saudijska Arabija, gdje su bile koncentrirane snage koje su spremno čekale na početak invazije u početnim danima 1991. godine, a koje su za cilj imale zajedničkim naporom slomiti iračke snage koje su obitavale na prostoru Kuvajta, ali i na samom prostoru Iraka. S cjelokupnom se akcijom započelo 17. siječnja 1991. godine. Najprije se bombardiralo strateške ciljeve, koji su uključivali vojna i industrijska postrojenja na prostoru širom Iraka, a u sklopu tih početnih akcija bilo je izvršeno preko 15 tisuća zračnih napada, koji su za svrhu imali otupljivanje vojnih snaga Saddama Husseina, ali i prestanak opskrbe oružjem koje se u tim tvornicama proizvodilo. Sredinom veljače, nakon neprestanog bombardiranja strateških ciljeva, započela je i kopnena akcija iz smjera Saudijske Arabije, koja je u svega nekoliko dana uspjela istjerati iračke snage s prostora Kuvajta, čime ga je praktički oslobodila daljnje opasnosti, te je zaposjela i većinski dio Iraka. Tako je do kraja veljače rat praktički bio gotov, zahvaljujući čemu su se Sjedinjene Države dokazale kao najjača sila svijeta. Iz ovog je sukoba proizašao još jedan problem i to u vidu ogromnog poskupljenja nafte na svjetskom tržištu, do kojeg je došlo zbog prekida isporuke iračke nafte, koja se najviše izvozila na prostor Europe, čime je došlo do gospodarskog kaosa zemalja, kako na prostoru Bliskog istoka, tako i na tlu istočne Europe koja je ovisila o toj nafti. No, u cijelom tom sukobu neprestano se nametalo i pitanje postojanja određenih zakulisnih igara. Iako je rat završio potpunim vojnim porazom Iraka i slomom njegovih ekspanzionističkih ambicija, čime je dana mogućnost brzog prodiranja do samih struktura oko Saddama Husseina, on pak nije bio svrgnut s vlasti, već upravo suprotno, na inzistiranje administracije predsjednika Busha, ostavljena je praktički ista situacija kao i pred početak same intervencije.⁷ Naime, cjelokupna unutarnja infrastruktura moći i države ostala je netaknuta čime nije otklonjena mogućnost ponavljanja sličnih sukoba u bližoj budućnosti. Paralelno s takvim razvojem situacije, sve su učestalije bile optužbe od strane koalicijskih snaga da je neupitno bilo dovoditi u sumnju postojanje iračkog biološkog oružja, pošto su postojali dokazi da se Saddam Hussein njime poslužio u borbama protiv kurdskih pobunjenika na sjeveru Iraka.⁸ Zbog toga su Ujedinjeni Narodi u periodu koji je uslijedio nakon završetka intervencije, nastojali prisiliti Saddama Husseina da dozvoli neometani rad inspektorima UN-a koji su trebali ustvrditi možebitno postojanje takvog oružja. Pošto je Irak neprestano ometao rad inspektora, nije se uspjelo sa sigurnošću ustvrditi jesu li ga uistinu i posjedovali, no to nije predstavljalo veći problem svega desetak godina poslije, kada je Irak upravo pod

7 M. Bilandžić, 2013, str. 6.

8 Brat predsjednika Saddama Husseina, Ali Hussein, je zbog odgovornosti za uporabu kemijskog oružja prvenstveno protiv Kurda, dobio nadimak "Kemijski Ali".

opaskom posjedovanja kemijskog oružja, označen kao glavna prijetnja u Svijetu, zbog čega su koalicijske vlade predvođene onom sa sjedištem u Washingtonu, ponovno pokrenule vojne intervencije, ali ovog puta iznimno većeg razmjera. U konačnom pogledu, Zaljevski rat i Pustinjska oluja, predstavljali su veliki uspjeh Sjedinjenih Država, i to ponajprije zbog toga što je ova intervencija pružila veliki politigon za testiranje novih oružja visoke tehnologije, koja su nadasve i doprinjela da se pobjeda ostvari uz minimalan broj ljudskih žrtava. No, važno je naglasiti to da se ovom intervencijom na posve legitiman način omogućilo otvaranje američkih vojnih baza po regiji oko Bliskog istoka, čime je ostvaren vojni i politički nadzor nad tim prostorom. U konačnici će ta politička kontrola i prisutnost u regiji, proizvesti sve izraženije antiameričko raspoloženje unutar dijela populacije među zemljama Bliskog istoka, zbog čega će administracija Sjedinjenih Država neprestano biti izložena napadima što od strane pobunjenih masa, što od strane svjetskih medija koji neće biti naklonjeni njezinom tipu vanjske politike.

VANJSKA POLITIKA SAD-A 90-TIH GODINA

Nakon završetka Hladnog rata i pobjede u Zaljevskom ratu, Sjedinjene Američke Države je zadesila faza gospodarskih i političkih promjena koje su obilježile sljedeće desetljeće, a što se u konačnici najviše odrazilo u vidu vanjske politike. Tako je na održanim izborima 1992. godine, na čelu, krizom pogođenih Sjedinjenih Država, predsjednika Georgea Busha starijeg, zamijenio kandidat Demokratske stranke, Bill Clinton. Novi je predsjednik za vrijeme svoga mandata težio očuvanju postojeće vanjske politike u kojoj su Sjedinjene Države trebale zadržati ulogu dominantne sile u svijetu, ali je i nastojao provesti reforme na unutarnjem planu. Sa svojom administracijom formulirao je strategiju kojoj je za cilj bilo održavanje ravnoteže snaga na prostoru Bliskog istoka, a intervencijama se pristupalo jedino u slučajevima kada bi se procijenilo da bi moglo doći do ugrožavanja stabilnosti na tom prostoru.⁹ Na taj su način, od svršetka Hladnog rata Sjedinjene Američke Države u provedbi svog plana za stjecanjem statusa dominantne sile u svijetu u više navrata intervenirale na prostorima neprestane političke nestabilnosti. Tako su još od početka 90-tih sa svojom diplomacijom intervenirali i na prostoru Somalije, Bosne i Hercegovine, Srbije i Kosova, dok su ulazak u novi milenij obilježili ponovnom intervencijom na prostoru Afganistana i Iraka. Među nizom intervencija koje su za cilj imale uspostavu mira među zaraćenim stranama spada i ona s kraja 1992. godine, kada je pod vodstvom američkog predsjednik George Busha starijeg, i u suradnji s UN-om, u ratom pogođenoj Somaliji, započeli mirovnu misiju pod nazivom "*Povratak nade*". Somalija je zemlja na tlu afričkog kontinenta koja je bila pogođena neprestanim sukobima između velikog broja ratnih vođa te njihovih klanova, a koji su uslijedili nakon kraja dvadesetogodišnje diktature Muhameda Sijada Barrea. Sukob su predvodili generali Ali Mahdij i Aidid, koji su se proglasili nasljednicima Sijada Barrea. Uz to Somalija je bila i rascjepkana na više teritorija nakon donošenja deklaracije o neovisnosti Somalilanda, sjevernog područja koje ni dan-danas nije dobilo međunarodno priznanje, što je još više otežavalo situaciju koja je kulminirala građanskim ratom.¹⁰ Na početku mirovne akcije savezničke snage, a ponajviše talijanske, sukobile su se s jednim od vođa sukobljenih frakcija, tj. generalom Aididom, koji je kontrolirao jug države, inače iznimno bogat ležištima nafte. Glavnina sukoba vodila se oko grada Mogadisha, koji je bio podijeljen između dvanaest vojnih frakcija koje su neprestano pljačkale humanitarnu pomoć koja je pristizala u ionako malim količinama. Nemiri su se prenijeli na sljedeće dvije godine, te su

9 I. Dekanić - S. Kolundžić - D. Karasalihović, 2002, str. 339.

10 *Povijest 19: Suvremeno doba (1985-2007)*, 2008, str. 48.

savezničke snage praktički uvidjele da situacija postaje nerješiva. Zbog gerilskih napada s kojima su mirovne snage neprestano bile suočene, došlo je do njihova povlačenja koje je praktički ostavilo kaos kakav su i zatekli, ne uspjevši smiriti zatečenu situaciju. Do konačnog povlačenja talijanskih i američkih snaga došlo je u ožujku 1994. godine, dok se preostali manji garnizon UN-ovih pripadnika povukao početkom naredne godine, ostavivši Somaliju u krvavom sukobu koji je prerastao u novi građanski rat. Usporedno sa zbivanjem na rogu Afrike, administracija predsjednika Clintona odbacila je nezainteresiranost svojih prethodnika, te je kao posrednik započela pregovore o uspostavi trajnog primirja među višegodišnje zaraćenim stranama na području Sjeverne Irske. Na taj su način predsjednik Bill Clinton i njegov izaslanik George Mitchell u nekoliko prigoda intervenirali i samim time pridonijeli da se izbjegnu veće krize u mirovnim procesima u trenucima kada je postojala opasnost od ponovnog prekida primirja i obnavljanja sukoba između unionista i republikanaca.¹¹ Iako su Sjedinjene Države nakon prve intervencije u Zaljevu većinu novonastalih kriza nastojale riješiti mirovnim putem, izbjegavajući izravnu vojnu intervenciju, napadi koji su se zbili s početka 90-tih u New Yorku i Oklahomi, kao i oni koju godinu poslije na veleposlanstva u Keniji i Tanzaniji, pokazali su da ni Sjedinjene Države nisu bile imune na novi tip sukoba koji je proizašao iz Hladnoga rata, a koji je kako vrijeme odmicalo obilježio razdoblje na izmaku 20. i na početku 21. stoljeća.¹²

TERORISTIČKA DJELOVANJA KAO ZAMJENA ZA HLADNI RAT

Vojne akcije Sjedinjenih Država i Velike Britanije usmjerene protiv Afganistana iz 2001., i Iraka iz 2003. godine, koje su započele pod optužbom da te zemlje pružaju utočište Al Kaidi, te pod opaskom o iračkom posjedovanju oružja za masovno uništenje, označile su novo razdoblje u svjetskoj politici, ovog puta kroz borbu protiv globalnog terorizma. Tom je ratu prethodio događaj prožet mnogim kontroverzama, a zbio se na tlu Sjedinjenih Država u rujnu 2001. godine, kojim je na upečatljiv način dan novi kurs u vanjskopolitičkom pogledu. Tim je događajem javno odaslana poruka da će se Sjedinjene Države kao vodeća svjetska sila ponovno uključiti u novi rat, koji će po mnogo čemu poprimiti obilježja Hladnog rata, ali ne samo u borbi protiv ovog puta pomalo imaginarnog neprijatelja, već i po nastojanju provedbe i uspostave demokracije u zemljama kojima je to prijeko potrebno, čime bi se samo potvrdio davno zacrtani cilj o uspostavi dominacije u svjetskoj politici. Naposljetku, to će biti rat koji će se voditi bez prostornog ograničenja, jer će svaka točka na zemlji predstavljati potencijalnog neprijatelja, dok će u vremenskom smislu on biti neograničenog trajanja. Nedugo nakon samog napada, vlade sa svih strana svijeta su istovremeno izrazile solidarnost s vladom SAD-a, te su joj se priklonile u borbi protiv međunarodnog terorizma. Kao glavni organizatori tih napada identificirani su bivši CIA-in obavještajac Osama bin Laden iz Afganistana i njegova teroristička organizacija Al Kaida, te irački diktator Saddam Hussein koji je proglašen glavnim njenim financijerom.¹³ No, vraćajući se malo unatrag, to nije bio prvi čin terorističkog djelovanja koji je zbio na tlu Sjedinjenih Država, pošto su se slični bombaški napadi znali dešavati još tijekom 90-tih godina. Tako je 1993. godine, skupina fundamentalističko-muslimanskih terorista proizašlih iz rata s SSSR-om na tlu Afganistana, uspjela neometano izvesti prvi bombaški napad na Svjetski trgovački centar, koji je ovog puta ostao gotovo neoštećen za razliku od događaja koji će ga zadesiti malo manje od desetljeća kasnije. Skupina terorista je pod duhovnim vodstvom slijepog mule iz

11 D. Pringle, 2002, str.103.

12 T. Butorac, 2001, str. 92.

13 A. von Bülow, 2005, str. 8.

Kaira, u svom naumu, kojega je izvršila aktivacijom agrarne bombe, smjese napravljena od određenih sastojaka gnojiva i diesel ulja, ozlijedila gotovo 1000 ljudi, od kojih je 6 kasnije i preminulo.¹⁴ Sljedeći napad na tlu SAD-a dogodio se u saveznoj državi Oklahomi 1995. godine, u kojemu je također agrarna bomba usmrtila 168 ljudi, od čega 60-tero djece iz obližnjeg vrtića koji se nalazio uz vladinu zgradu koja je bila primarni cilj napada. Iako je napad odmah nepotrebno pripisan muslimanskim teroristima, kasnije se ispostavilo da je taj čin ipak djelo Timothyja McVeigha, američkog državljanina, koji se iz samo sebi znanih razloga odlučio na takav čin.¹⁵ Iz niza ovih bombaških napada na tlu Sjedinjenih Država, vidljivo je bilo to da je postojala određena nekoordiniranost između vladinih agencija i lokalnih sigurnosnih snaga kojima je zadaća bila sprječavanje ovih događaja. No, to nisu bili jedini napadi koji su za cilj imali ugroziti teritorij Sjedinjenih Država, budući da se paralelno odvijao niz terorističkih napada na veleposlanstva SAD-a koja su se nalazila unutar politički nemirnih afričkih i bliskoistočnih zona. Tako su 1998. godine napadi bili paralelno izvedeni na američka veleposlanstva u glavnim gradovima Kenije i Tanzanije, tj. u Nairobiju i Dar es Salamu.¹⁶ Kao glavne egzekutore tog napada, Vlada predsjednika Billa Clintona označila je Osamu bin Ladenu i njegovu Al Kaidu, a kao odgovor na taj čin pokrenut je protunapad s brodova Američke ratne mornarice, s kojih je ispaljen poveći broj raketa na Afganistan, ali i na prostor Sudana koji je bio optužen da je pružio utočište Osami bin Ladenu. Iako su kao ciljevi tih napada bila označena područja terorističkog obitavanja, rakete su većinom završavale na nenaseljenim pustinjским područjima. Dvije godine kasnije, u luci grada Adena u Jemenu, izvršen je novi napad na razarač Američke ratne mornarice, USS Cole, na kojemu je život izgubilo 17 mornara.¹⁷ Ponovno je za cijeli niz tih napada bila optužena Al Kaida i njeno vodstvo sa sjedištem u Afganistanu. No, da bi se točno shvatilo razlog ovakvog njezinog djelovanja, potrebno se vratiti stranicu unazad, kako bi se točno razjasnili uvjeti nastanka te grupacije predvođene Osamom bin Ladenom. Važnu ulogu u njenom nastanku imala je obavještajna služba vlade SAD-a, CIA, koja je uz, saudijske obavještajne agencije i izraelski Mossad, ponajviše zaslužna za nastanak Al Kaide, organizacije koja je odigrala ključnu ulogu u sukobu sa SSSR-om na prostoru Afganistana 80-tih godina. U tom hladnoratovskom sukobu, Sjedinjene Američke Države su kroz neizravno sudjelovanje, već uz lobiranje i pomoć ponajprije u oružju, pomagale mudžahedinima i talibanima na tlu Afganistana. U ovom slučaju primarni plan administracije SAD-a bilo je odigravanje slične igre koja se njima dogodila za vrijeme rata u Vijetnamu, a to je bilo navesti Sovjete na što dugotrajniju borbu i neprestano slanje novih trupa, s ciljem da u tim borbama što više "iskrvare", čime bi se broj njihovih žrtava neprestano povećavao, te bi u konačnici na taj način bili moralno poraženi i natjerani na konačno povlačenje. Ulaskom vojske Sovjetskog Saveza u Afganistan 1979. godine i njihova višegodišnja okupacija Afganistana, nagnala je mnoge muslimane diljem svijeta da se dobrovoljno priključe Afganistancima u njihovoj borbi protiv sovjetskih snaga. Za potrebe prihvata tih dobrovoljaca, početkom 1980-ih u gradu Peshawaru, u Pakistanu, osnovan je bio tzv. uslužni ured, odgovoran za prikupljanje sredstava i novačenje „svetih ratnika“. Zadaća unajmljivanja plaćenika iz cijelog muslimanskog svijeta, te obučavanja istih, kao i njihovo slanje u borbu protiv Sovjetskog Saveza, unutar Al Kaidinog lanca, pripala je bogatom građevinaru iz Saudijske Arabije, Osami bin Ladenu, a pritom se novačenje vršilo primarno fundamentalističkim borcima koji u načelu nisu bili neprijateljski nastrojeni samo prema Sovjetskom Savezu, već i prema ostatku svijeta, iako je Zapad u tom trenutku na njih gledao kao

14 A. von Bülow, 2005, str. 23.

15 Isto, str. 25.

16 T. Butorac, 2001, str. 92.

17 A. von Bülow, 2005, str. 30.

borbe za slobodu.¹⁸ Stoga je Al Kaida, kao organizacija sastavljena od islamske vojske trebala poslužiti u borbama u ime islama, tj. u pokretanju džihada, no, to još uvijek nije podrazumijevalo formiranje Al Kaide kao terorističke organizacije, što je ona tek kasnije postala. Rat u Afganistanu nije predstavljao konačnu prekretnicu u transformaciji Al Kaide i Bin Ladena u teroristički nastrojenu organizaciju, već je ta faza promjene nastupila za vrijeme iračke okupacije Kuvajta u kolovozu 1990. godine, gdje je Osama bin Laden predložio saudijskim vlastima da sa svojim „svetim ratnicima“ oslobodi Kuvajt. Saudijske vlasti odbile su njegov prijedlog i prihvatile pomoć SAD-a, tako omogućivši stacioniranje snaga SAD-a na „svetoj islamskoj zemlji“.¹⁹ Zbog tog savezništva sa Sjedinjenim Državama, razočarani Osama bin Laden razišao se sa saudijskom elitom i otišao u Afganistan u kojem je 1992. godine uspostavljena islamistička država, no tu nije bio kraj njegovu djelovanju, iako je povlačenjem Sovjeta s prostora Afganistana prestala njihova opasnost. Al Kaida kao grupacija nije prestala postojati, već je dapače i dalje ostala prisutna s cjelokupnom logistikom i infrastrukturom logora za obuku i smještaj, kojom se i dalje nastavila koristiti, samo što neprijatelja više nije vidjela u Sovjetskom savezu, već u „dojučerašnjim“ saveznicima, Sjedinjenim Državama. Zbog optužbi za povezanost Osame bin Ladena i njegove mreže s terorističkim udarima na Svjetski trgovački centar 1993. godine, saudijske vlasti su mu 1994. godine oduzele državljanstvo i zamrznule imovinu zbog podržavanja fundamentalizma, dok su događaji s kraja 1995. godine, u kojima je bio optužen za likvidaciju nekoliko američkih vojnika u Saudijskoj Arabiji, dodatno primorali saudijske vlasti da ga u svibnju 1996. protjeraju iz zemlje.²⁰ Utočište je ponovno pronašao u talibanskom Afganistanu, gdje je u vidu neprestanih napada poveo daljnju borbu islamističkog pokreta, usmjerenog, ne samo protiv istjerivanja američkih snaga s Arapskog poluotoka već i rušenja saudijske vlasti odane zapadnim interesima.²¹ Uostalom, događaji koji su uslijedili nekoliko godina poslije, a koji su započeli s pokretanjem rata protiv globalnog terorizma, te su kao rezultat imali najprije okupaciju Afganistana, a zatim i Iraka od strane Sjedinjenih Država, samo su pripomogli u razvoju protuameričkih težnji unutar muslimanskog svijeta, zbog čega je podrška Al Kaidi neprestano rasla, a što je u konačnici dovelo do toga da je Al Kaida postala jedan od glavnih faktora svjetske nestabilnosti.

GODINA 2001., PREKRETNICA U BORBI PROTIV TERORIZMA

Dan nakon što je gotovo 3000 ljudi izgubilo svoje živote, predsjednik George Bush mlađi, u jednom je od mnogih obraćanja javnosti, dao do znanja da je svijet suočen s potrebom vođenja dugotrajnog rata koji će teroriste omesti u svim daljnjim planovima i akcijama. Istodobno je kabinet Ministarstva vanjskih poslova iznio prijetnju međunarodnom izolacijom onim državama i vladama za koje se ustanovi da skrivaju ili na neki drugi način pomažu teroristima. Ubrzo nakon početnog šoka, administracija predsjednika Georgea Busha je, uz pomoć FBI-a, sastavila popis s imenima 19-torice arapskih otmičara-samoubojica koji su optuženi da su sudjelovali u otimanju aviona te u njegovu kasnijem rušenju, dok je odgovornost za sva počinjena zlodjela pripisana izravno Al Kaidi, te njenom vođi Osami bin Ladenu, koji je sve konce vukao iz špilja Afganistana. Iako je dotični u jednom intrervjuu za jedne pakistanske novine, osudio taj teroristički čin i zaniijekao bilo kakvo sudjelovanje u njemu, ističući kako islam strogo zabranjuje ubijanje nedužnih civila, koji su mu tim napadom pripisani, u očima administracije SAD-a on

18 A. von Bülow, 2005, str. 41.

19 M. Bilandžić, 2008, str. 36.

20 Isto, str. 36.

21 Isto, str. 36.

je i dalje ostao označen kao glavni inicijator koji stoji iza tih napada. Taj napad ujedno su javno osudile i mnoge islamske zemlje koje su se na taj način nastojale ograditi od javnog prozivanja da pružaju pomoć teroristima. Na inicijativu predsjednika Busha, o pokretanju rata protiv terorizma, Velika Britanija je kao saveznik prva pružila suglasnost da će na sve načine pripomoći SAD-u u provedbi tog nauma. Tako je Vlada njezina Veličanstva izjavila da je *"Vlada došla do sljedećih jednoznačnih zaključaka: Osama bin Laden i Al Kaida, teroristička mreža kojom on upravlja, planirali su i u djelo proveli strašne zločine od 11. rujna, 2001. godine. Osama bin Laden i Al Kaida imaju namjeru i sredstva za počinjanje daljnjih zločina. Mogući ciljevi tih napada jesu i Ujedinjeno Kraljevstvo i njegovi građani. Osama bin Laden i Al Kaida uspjeli su počiniti te strašne zločine samo zahvaljujući svojoj bliskoj povezanosti s talibanskim režimom, koji im je omogućio neograničeno djelovanje na postizanju njihovih terorističkih ciljeva."*²² Na taj je način od administracije predsjednika Busha, kao i od Vlade njezina Veličanstva, dana slika, da se nakon sloma SSSR-a i komunizma, javio novi neprijatelj i to u vidu muslimanskih radikalno-ekstremnih grupacija, koje su svjesno započele s ugrožavanjem svjetskog mira. Suglasnost predsjedniku Bushu za pokretanje borbe protiv terorizma dali su i ostali saveznici, ponajprije članice NATO-pakta, te partneri na prostoru Bliskog istoka, Izrael i Saudijska Arabija, što je samo ubrzalo mobilizaciju vojnih snaga prema prostoru Bliskog istoka, zbog skorašnjeg sukoba koji je bio na vidiku.

DRUGA VOJNA INTERVENCIJA U ZALJEVU

Globalni rat protiv međunarodnog terorizma koji je započeo zbog događaja koji su se zbili 11. rujna 2001. godine i koji bi, prema procjenama Bushove Vlade, trebao potrajati godinama, omogućio je Sjedinjenim Američkim Državama trajnu prisutnost na tlu bliskoistočnih država. Na taj način, prva vojna akcija protiv globalnog terorizma uperena je bila protiv Afganistana, dok se nedugo zatim, s novom akcijom prešlo i na prostor Iraka. Tako je Vlada Sjedinjenih Američkih Država, udružena s ostalim jakim silama, pritom primarno misleći na saveznike Veliku Britaniju, kao i na članice NATO pakta, zajednički u listopadu 2001. godine pokrenula vojnu intervenciju na talibanski Afganistan, s ciljem rušenja protalibanske vlade koja bila je optužena da je davala utočište, te sustavno pomagala Osami bin Ladenu i njegovoj grupaciji. Od talibanske vlasti tražilo se da izruči sve članove Al Kaide, a posebno najtraženijeg, te da zatvore sve postojeće kampove za koje su postojale informacije da se u njima obučavaju pripadnici te iste organizacije. Iako Vijeće sigurnosti UN-a nije dalo zeleno svjetlo za američku vojnu intervenciju, ona je započela u noći 7. listopada 2001. godine, s paralelnim raketnim napadima s američkih i britanskih brodova, kao i zračnim napadom, na glavni grad Kabul gdje se nalazio operativni centar talibanske vlasti. U sljedećih nekoliko dana radijus operacija proširio se i na grad Kandahar, sve s ciljem što uspješnijeg i bržeg sloma režima. Do siječnja 2002. godine udružene koalicijske snage, uspjele su, zajedno s vođama Sjevernog saveza²³, srušiti talibanski režim, te su u Kabulu uspostavili novu privremenu vlast, ovog puta lojalnu SAD-u i Zapadu. Iako su vođeni veliki naponi i pregovori unutar afganistanskih grupa, na koncu je za novog predsjednika Privremene uprave bio izabran proameričko usmjereni predstavnik Hamid Karzai,²⁴ a paralelno su zemlju preplavile nove američke vojne snage s ciljem održavanja mirovnog stanja i pružanja potpore novoj vlasti. Iako je Afganistan u očima SAD-a bio označen kao matica terorističke grupacije i polazište njenog djelovanja, nakon vojne intervencije i smjene tadašnjeg režima,

22 A. von Bülow, 2005, str 77.

23 Vojni savez sastavljen od više različitih afganistanskih plemena, a koji su se borili protiv talibana.

24 Na predsjedničkim izborima održanim 2004. godine postaje predsjednikom Afganistana.

sama mreža oko grupacije Al Kaide nije pretrpjela nikakve gubitke, već je ona po izvještajima sigurno-sno-obavještajnih službi štoviše još i ojačala, prebacivši svoje djelovanje i na prostor susjednih zemalja, primarno Iraka. Iako je u Afganistanu došlo do uspostave nove vlasti koja je postala podložna ciljevima Zapada, situacija je i dalje ostala nestabilna, ponajviše zbog neprestanih gerilskih napada od strane talibanskih paravojnih jedinica nad savezničkim mirovnim snagama, a sve s ciljem trajnog istjerivanja bilo kakvog utjecaja sa Zapada. Paralelno se taj val napetosti i protuameričkog raspoloženja proširio i na ostale arapske zemlje, što je počelo predstavljati golemi problem Sjedinjenim Državama u njihovu planu održavanja nadzora nad cijelom bliskoistočnom regijom. No, zbog neuspješnog pokušaja sustavnog slamanja Al Kaidine mreže na prostoru Afganistana u travnju 2003., godine, ta vojna operacija protiv globalnog terorizma, proširena je i na prostor Iraka, zbog toga što su američke sigurnosno-obavještajne službe došle do podataka da iza tih napada ipak stoji Irak predvođen diktatorskim predsjednikom Saddamom Husseinom. Potporu vladi SAD-a oko proširenja akcije i na Irak, dao je i britanski premijer Tony Blair. Naime, i on je u svojim nastupima isticao da postoje dokazi o iračkom posjedovanju oružja za masovno uništenje, koje se može upotrijebiti protiv vojnih i civilnih ciljeva, a zbog čega je potrebno da i Velika Britanija sudjeluje u pokretanju nove intervencije u Iraku. Dok su pristizale nove optužbe od strane međunarodne zajednice protiv Iraka i njegovog posjedovanja nuklearnog oružja, kao i pružanja utočišta Al Kaidi, paralelno su sva vrata za novu savezničku intervenciju na prostoru Bliskog istoka, postala širom otvorena. Noć pred samu intervenciju, točnije 19. ožujka 2003. godine, predsjednik George Bush, u javnom je obraćanju narodu Sjedinjenih Država iznio da je zbog sve prisutnog zla koje je neprestano dolazilo s prostora Iraka zapovjedio koalicijskim snagama da započnu s akcijom, koja je za cilj imala svrgavanje Saddama Husseina i oslobođenje iračkog naroda od režima. Ta nova intervencija s vremenom će se prozvati *Operacija iračka sloboda*, dok će se sami rat nazivati Drugim zaljevskim ratom. Iako se nedugo nakon provedene akcije pokazalo da veze Iraka s mrežom oko Al Kaide, kao i opaska za posjedovanje oružja za masovno uništenje nisu bile istinite, u noći s 19. na 20. ožujka 2003. godine, s brodova usidrenih u Perzijskom zaljevu, savezničke su snage započele sa sustavnim raketiranjem vojnih uporišta u većim iračkim gradovima, sve s ciljem što bržeg i efikasnijeg slamanje iračke obrane. Ta vojna akcija izvedena je bez dozvole UN-a, ali uz potporu pretežito Europskih zemalja, predvođenih Velikom Britanijom, Španjolskom i Italijom, koje su prozване "koalicijom voljnih", dok su suprotno njima, u glasnome protivljenju protiv pokretanja takve operacije prednjačile Njemačka, Francuska te Rusija. Budući da koalicija nije dobila dozvolu napasti Irak iz smjera Turske, kopnena invazija, krenula je u jutarnjim satima 20. ožujka 2003. godine, s područja Kuvajta, a potrajala je do svibnja iste godine, kada su koalicijske snage okupiravši Irak uspjele svrgnuti Saddama Husseina.²⁵ Njegovim svrgavanjem rat u Iraku ipak nije završio, već se samo zgotovila njegova prva faza, u kojoj je kao primarni cilj bilo naznačeno rušenje starog režima i uspostava nove prijelazne vlasti lojalne Sjedinjenim Državama.

POSLEDICE RATA I RAZILAŽENJA JAVNOG MNIJENJA

Iako su iračke vojne snage relativno brzo bile poražene, a Saddamov režim po planu zapadnih sila uklonjen, rat je u suštini ipak izgubio na legitimnosti. Primarni razlog takvom mišljenju leži ponajprije u tome što je nedugo nakon uspješnog svrgavanja Saddamovog režima²⁶, široj međunarodnoj javnosti

²⁵ J. Jureško-Kero, 2011, str. 8.

²⁶ Saddam je uhićen bio 14. prosinca 2003., a pogubljen nakon provedenog suđenja 30. prosinca 2006.

postalo jasno da Irak ipak nije imao nikakve veze sa provedenim terorističkim napadima koji su mu se nepotrebno pripisivali, ali također ni sa optužbama da posjeduju oružje za masovno uništenje. Ta istina koja je na vidjelo izašla odmah po okončanju akcije, a koja je naišla na negodovanje među europskom diplomacijom, ali i javnosti, samo je pripomogla da se i među islamskim zemljama na tlu Bliskog istoka započne širiti val negodovanja i otpora usmjerenog protiv prisutnosti Sjedinjenih Država na tlu Iraka. Unutar samog Iraka, nakon promjene vlasti, došlo je do još većeg kaosa, te se stvorilo jedno negativno ozračje koje je bilo usmjereno primarno protiv savezničkih snaga, koji su u očima domicijalnog stanovništva ustvari bili okupatori, a ne osloboditelji. Takvo stajalište samo je pogodovalo stvaranju gerilskog otpora, koji je podršku pronašao među širim narodnim masama, i to ne samo unutar granica Iraka, već i u susjednim zemljama. Paralelno su situaciju otežavali i neprestani sukobi između šijita i sunita, zbog njihove nemogućnosti uspostave nove vlasti, zbog čega je u konačnici stvoreno stanje na granici izbijanja građanskog rata. Cijela ta situacija novonastalog kaosa, kao i sama nemogućnost administracije Sjedinjenih Država da konačno uspostavi trajni mir u Iraku, u periodu koji je uslijedio nakon pokretanja prve operacije protiv globalnog terorizma, nagnula je vladu SAD-a na nova proračunska izdvajanja za pokrivanje daljnjih troškova provedbe rata u Iraku, ali i na neprestano slanje novih vojnih trupa, zbog čega se negodovanje pojavilo i među javnošću unutar samih Sjedinjenih Država. Paralelno sa novonastalim stanjem na terenu, gdje su planovi o uspostavi nove Iračke vlade i provedbi mira, bili gotovo neizvedivi,²⁷ unutar Kongresa SAD-a započelo se sa raspravom o donošenju novih antiterorističkih zakona, koji su trebali pomoći u sprječavanju eventualno novih terorističkih napada. No, provedba tih istih zakona, koji su rezultirali povećavanjem sigurnosnih mjera, za sobom je povukla jedan novi problem, i to u vidu smanjenja građanske slobode. Od stupanja istih na scenu, građani diljem SAD-a postali su na legalan način podvrgnuti neprestanom nadziranju od strane sigurnosnih službi, dok su se nad muslimanskim dijelom stanovništva svakodnevno počela vršiti razna uhićenja te ispitivanja. Dok su se na tlu Sjedinjenih Država novi zakoni počeli stavljati u službu, diljem Europe, a pretežito u Njemačkoj, počeo se javljati novi val sve većeg otpora naspram cijele situacije koja je proizašla u godinama nakon 11. rujna. Na taj su način dojučerašnji saveznici u vanjskoj politici, počeli sa postavljanjem pitanja o samoj legitimnosti cijele akcije. Nadasve, započelo se sa traženjem odgovora na pitanje je li njena provedba uopće bila nužna, ili je ona bila samo plod određenih geopolitičkih težnji i ciljeva od strane SAD-a. U suštini se postavilo pitanje kako Sjedinjene Države nakon udara na Afganistan i Irak nisu uspjele u potpunosti uništiti Al Kaidu, te je na taj način spriječiti u daljnjem brutalnom djelovanju.²⁸ Pojavile su se sumnje da Sjedinjenim Državama ustvari odgovara takvo stanje neprestanog kaosa na Bliskom istoku, jer su uz pomoć njega, na posve legitiman način, ostvarili neprekidnu vojnu prisutnost na tom teritoriju, a s kojom je osigurana lakša kontrola nad određenim resursima, s kojima ta područja obiluju. Upravo zbog tog nauma prijeko im je potrebna bila i okupacija Iraka, kao i učvršćenje prozapadno nastrojene vlasti unutar Saudijske Arabije. Povodom toga, sve se izražajnije počeo ocrtavati davno zamišljeni plan Sjedinjenih Država, koji je za cilj imao stjecanje dominantne uloge SAD-a u Svijetu, a s kojim se započelo nakon uspješnog istiskivanja Velike Britanije s prostora Bliskog istoka, kao i sa kasnijim slamanjem Sovjetskog Saveza, čime su se na globalnom planu uklonile konkurencijske sile za politiku SAD-a. Iako su zgražanja i negodovanja nad vanjskom politikom

27 Sve su učestaliji postali napadi nezadovoljnih Iračana na Savezničku vojsku, ali i na predstavnike UN-a, pa je tako u kolovozu 2003. u napadu auto-bombe na zgradu UN-a u Bagdadu, život izgubilo 22 ljudi, a preko 100 ih je bilo ranjeno.

28 Al Kaidi su se pripisali bombaški napadi od 11. ožujka 2004. godine u Madridu i onaj od 7. srpnja 2005. godine u Londonu.

Sjedinjenih Država postajala sve očitija, suprotni stavovi, koji su podržavali intervenciju, i dalje su bili primarno zastupljeni, i to ponajviše u politici među koalicijskim snagama, a posebice unutar Ujedinjenog Kraljevstva. Mnogi su, naime, pozdravili odlučnost SAD-a u rješavanju svjetskih problema, smatrajući kako su one, kao vodeća svjetska sila, prijeko potrebne u rješavanju sporova. Nadalje, ta se misao nastojala potkrijepiti i sve učestalijim prigovorima usmjerenim prema Europi i UN-u,²⁹ da postepeno gube primat u rješavanju problema, dok se suprotno njima Sjedinjene Države, sa svojom politikom, izravno suprotstavljaju problemima te djelotvorno uklanjaju režime, poput onoga što ga je u Iraku provodio Saddam Hussein. Paralelno se politički vrh SAD-a, u opravdavanju svojih akcija, izbjegavao izjasniti o geopolitičkim i ekonomskim aspektima tih intervencija, već se naprotiv, umjesto toga, u istupima javnih dužnosnika neprestano isticalo mišljenje, da je unutar međunarodne zajednice, upravo Sjedinjenim Državama pripala ta glavna uloga zaštite od terorizma. Prema tome, aktivna vanjska politika Sjedinjenih Država, nije od koristi samo strategijskim interesima samih građana SAD-a, nego je u interesu cijeloga zapadnog demokratskog svijeta.³⁰ Takvo promišljanje u kojemu se Sjedinjene Države stavljaju na vodeće mjesto promotora mira, praktički je već ukorijenjeno u politici zemalja bliskih SAD-u. Očiti primjer toga je i izjava bivšeg savjetnika u administraciji predsjednika J. Cartera, Zbigniewa Brzezinskog, koji je izjavio da su Sjedinjene Države prošle preobrazbu od *“relativno izolirane zemlje Zapadne hemisfere, u silu takvoga globalnog dosega kakvoj nema presedana u povijesti”*, čime se ističe da Države trenutno predstavljaju najjaču vojnu silu na svijetu, s trupama koje su strateški raspoređene po vojnim bazama diljem Svijeta, a koje su u svakom trenutku spremne na djelovanje.³¹ Ali upravo ta vojna prisutnost, s kojom su se Sjedinjene Države posve legitimnim putem učvrstile na širem prostoru oko Bliskog Istoka, neprestano rezultira sve većim nezadovoljstvom među tim zemljama, što u konačnici dovodi do stvaranja novih još žešćih sukoba. Upravo takva situacija rezultirala je neprestanim sukobom unutar razrušenog i podijeljenog Iraka, u kojemu je, iako je vlast imao šijitski premijer Nuri Malik, dolazilo do novih sukoba sa šijitskim i sunitskim militantnim skupinama. S jedne strane, na čelu Magdijske vojske nalazio se Muktadi al Sadar, koji, iako je i sam šijit, nije podržavao vladu premijera Nuri Malika, pošto ju je smatrao nametnutom od strane okupatora. S druge strane, sve se više razvijao sunitski militantni pokret, na čijem se čelu nalazila Al Kaida, čija se mreža u kaos proizašlom nakon svrgavanja Saddama Husseina, uspjela proširiti diljem Iraka. Oko ove dvije frakcije, koje nisu podržavale novu Iračku vlast, a niti okupaciju od strane Saveznika, neprestano su izbijali krvavi sukobi, zbog kojih je Irak sve više tonuo u građanski rat.³² Da bi se situacija donekle smirila, u studenome 2006. godine, predsjednik George Bush u dogovoru je sa premijerom Nuri Malikom, odlučio u Irak poslati dodatnih 20 000 američkih vojnika, koji su trebali pomoći u gušenju militantnih skupina. Ovakvo iračko beznađe samo je podgrijavalo nezadovoljstvo građana Sjedinjenih Država, s načinom na koji je njihova vlast vodila rat u Iraku, zbog čega se za vrijeme predsjedničkih izbora, u prosincu 2008. godine, većina stanovništva opredijelila za anonimnog demokratskog kandidata, koji je tokom svoje kampanje neprestano najavljivao kraj rata u Iraku. Upravo su ti izbori pokazali da je javnost diljem Sjedinjenih Država jasno dala do znanja kako je postala umorna od bezuspješnog američkog ratovanja diljem Bliskog Istoka.³³ Iako je novi predsjednik, Barack Obama, vodstvo nad Sjedinjenim Državama preuzeo u siječnju 2009. godine, trebalo je proći malo više od godine dana da u jednom od

29 Posebice prema Njemačkoj i Francuskoj.

30 K. Petković, 2004, str. 124.

31 Isto, str. 142.

32 Samo 2006. godine u međusobnim sukobima šijita i sunita, poginulo je preko 1855 ljudi.

33 M. Bilandžić, 2013, str. 6.

obraćanja javnosti, najavi potpuno povlačenje Sjedinjenih Država, kao i njenih vojnika iz Iraka, te da nakon gotovo deset godina, rat u Iraku proglašeni završenim. Obama je pritom izjavio da je *“SAD platio veliku cijenu, kako bi budućnost Iraka predao u ruke njegovim građanima... U ovom znamenitom poglavlju u povijesti Iraka i SAD-a, mi smo ispunili našu obvezu. Sada je vrijeme da se okrene nova stranica povijesti.”*³⁴ Na taj je način američki angažman u Iraku službeno završio u utorak, 31. kolovoza 2010. godine, s konačnom brojkom od 4735 poginulih koalicijskih vojnika, i nepoznatim brojem poginulih iračkih civila.³⁵ Ovakva odluka potpuno je očekivano naišla na negodovanja među redovima republikanske opozicije, koja je i dalje smatrala da je za održivost Iraka, kao i mira u bliskoistočnom pojasu od presudne važnosti da Sjedinjene Države ostave prisutan povećani broj vojnika u regiji. Upravo zbog te važnosti, državna tajnica Hillary Clinton izjavila je da će u narednom periodu gotovo 50 tisuća američkih vojnika ostati stacionirano po vojnim bazama u Turskoj, Kuvajtu, Bahreinu i Ujedinjenim Emiratima, čineći tako jedan veliki prsten oko Iraka.³⁶ Paralelno se američka javnost pozabavila brojkama koje svjedoče o razmjerima vođenja rata u Iraku, kao i o posljedicama koje je on ostavio. Tako su troškovi vođenja ovoga rata, po službenim izvješćima debelo premašili brojku od 4 milijuna američkih dolara, s čime je ovaj rat postao najskuplji, višestruko nadmašivši troškove vođenja rata u Vijetnamu i prvog Zaljevskog rata, dok je broj žrtava s obje strane premašio brojku od 258 000 poginulih i gotovo 365 000 ranjenih vojnika i civila, što pokazuje da je za svaku osobu koja je stradala 11. rujna 2001, od pokretanja intervencija, dodatno poginulo 73 ljudi.³⁷ Naposlijetku, tijekom povlačenja većeg dijela trupa, s kojim su započeli krajem 2010. godine, Sjedinjene Države, su Irak i Afganistan, praktički ostavile u političkom rasulu, i to ponajviše zbog nemogućnosti primjene zapadnog tipa demokracije na te dvije zemlje. Iako je bivši predsjednik George Bush u više navrata naglašavao da je jedan od glavnih ciljeva njegove administracije dugotrajno pružanje pomoći narodima Afganistana i Iraka, s ciljem što uspješnije izgradnje svojih država, u mnogočemu takav projekt izgradnje nije, a niti će biti lagan, posebice zbog društvene i vjerske strukture koja onemogućava takav politički model.³⁸ No, ono što će po svemu iznimno otežati oporavak i razvoj, ovog prostora, a posebice Iraka, gospodarsko je rasulo koje je nastalo nakon što je izvršena višegodišnja privatizacija naftnih izvora, i to ponajviše u korist američkih i savezničkih firmi.

ZAKLJUČAK

Iako su se optužbe da je Irak posjedovao oružje za masovno uništenje, i da je time predstavljao glavni problem u održivosti bliskoistočnog mira, isticale već nakon prvog iračkog pokušaja da osvoji Kuvajt, međunarodna politička scena, predvođena Sjedinjenim Državama, po okončanju je prvog Zaljevskog rata ipak dozvolila da Saddamov režim ostane praktički nedirnut jer im je on u datom trenutku bio prijeko potreban radi održavanja ravnoteže i kontrole među ostalim islamskim zemljama na tom prostoru. Međutim, takva politička situacija ipak se počela mijenjati krajem 90-tih godina i početkom 21. stoljeća, kada su ponovno sve učestalije postale opaske da Saddamov režim ipak predstavlja opasnost za očuvanje balansa na bliskoistočnom pojasu, te da bi moglo doći do novoga sukoba, ako se pravovremeno ne reagira.

34 J. Jureško-Kero, 2011, str. 8.

35 Isto, str. 8.

36 Isto, str. 7.

37 Isto, str. 7.

38 Upravo zbog društvene strukture, Afganistan po mnogim procjenama nikada nije bio moderna teritorijalna država, pošto je u nacionalnoj povijesti te zemlje do izražaja uvijek dolazila plemenska privrženost, bez jasno izraženog osjećaja zajedništva i pripadnosti jednoj nadplemenskoj-državnoj cjelini.

Nakon novih optužbi o pružanju pomoći pripadnicima Al Kaide, koje su uslijedile nakon 11. rujna 2001. godine, konačno je pokrenuta vojna intervencija koja je svrgnula Saddamov režim. Iako su Sjedinjene Države u tom naumu uspjele, možda čak i neočekivano brzo, u svojim planovima nisu predvidjeli razdoblje kaosa koje je uslijedilo nakon njegova svrgavanja i promjene vlasti. Razlog takvoj novonastaloj situaciji ležao je u tome što nisu poznavali socijalnu i etničku strukturu naroda nad kojim su nastojali provesti demokraciju, što im je u mnogočemu otežalo razdoblje koje je uslijedilo nakon završetka prvog ciklusa sukoba. U daljnjem pogledu, ni situacija oko pojasa Iraka, nije se pretežito promijenila, ponajviše zbog toga što su sada Iran i Sirija preuzeli ulogu neprijateljski nastrojenih zemalja prema bilo kakvom obliku demokracije proizašle sa zapada, što samo pogoduje nastanku novih kriza na bliskoistočnom pojasu. Samim time ni pokretanje preventivnog rata, kao ni rušenje režima najprije u Afganistanu, a zatim i onoga u Iraku, nije donijelo ništa novo, ponajviše zbog toga što Al Kaida u tim intervencijama nije uništena, niti je terorizam zaustavljen. Baš suprotno, sam prostor Bliskog istoka nanovo je postao destabiliziranom zonom, ako je uopće ikada i prestao biti takvom, dok je prijetnja od terorizma postala gotovo svakodnevnicom, i to ponajviše kroz neprestano širenje straha od eventualnih novih i neočekivanih napada koji se mogu dogoditi svakog trenutka diljem Svijeta. Usto, neprestano povezivanje islama i terorista u isti pojam, kao i upotreba pojma *rat protiv terorizma*, ne samo da je pogodovalo jačanju simpatija prema *đžihadu*, već se među muslimanskim stanovništvom diljem Bliskog istoka, ali i Svijeta, stvorilo uvjerenje o Svjetskom ratu uperenom protiv muslimana, a ne protiv globalnog terorizma. Kumulativni efekt prikazanih razloga u konačnici je, nažalost, uvjetovao time da je terorizam kojeg je posljednjih godina provodila Al Kaida, postao ne samo značajna prijetnja nacionalnoj sigurnosti Sjedinjenih Država i njenih saveznika, već globalna prijetnja i za održanje međunarodnog mira.

LITERATURA:

- M. Bilandžić, 2008, Al Qaida, nastanak, struktura i strategija, *Polemos*, sv. 11, br. 21, Zagreb, 2008, str. 33-47.
- M. Bilandžić, 2013, Poučci sirijske krize: početak kraja unipolarnosti ili strateški racionalni oprez američkog predsjednika, *Vojna Povijest – magazin za vojnu povijest*, br. 31, listopad 2013, Večernji List, Zagreb, 2013, str. 6-7.
- M. Bilandžić, 2014, Uloga atentata u svjetskoj politici: je li sarajevski atentat terorizam, *Vojna Povijest – magazin za vojnu povijest*, Broj 34, siječanj 2014, Večernji List, Zagreb, 2014, str. 6-7.
- A. von Bülow, 2005, *CIA i 11. rujna. Međunarodni terorizam i uloga tajnih službi*, Zagreb: Detecta, 2005.
- T. Butorac, 2001, Terorizam – zamjena za hladni rat, *Hrvatska Revija*, gl. ur.: M. Klemenčić, broj 1., godište 1/2001., Matica Hrvatska, Zagreb, 2001, str. 91-98.
- J. Coleman, 2005, *Diplomacija prijeverom. Izdajničko ponašanje britanske i američke vlade*, Zagreb: Detecta, 2005.
- I. Dekanić - S. Kolundžić - D. Karasalihović, 2002, *Stoljeće nafte, Veza između nafte, novca i moći koja je promijenila svijet*, Zagreb: Naklada Zadro, 2002.
- I. Dekanić, 2007, *Nafta blagoslov ili prokletstvo, Izvori energije, globalizacija i terorizam*, Zagreb: Golden marketing-Tehnička knjiga, 2007.
- J. Jureško-Kero, 2011, Nepotrební ratovi SAD-a izazvali krizu, *Vojna Povijest – magazin za vojnu povijest*, br. 9, prosinac 2011., Večernji List, Zagreb, 2011, str. 6-8.
- M. T. Klare, *Krv i nafta, ovisnost o uvoznj nafti i nacionalna sigurnost*, Zagreb: Znanje, 2005.
- K. Petković, 2004, Kako objasniti vanjsku politiku Sjedinjenih Američkih Država? Različiti pristupi u objašnjavanju američke uloge u svijetu, *Politička misao*, vol.: XLI (2004), br. 4, Fakultet političkih znanosti, Zagreb, 2004.
- Povijest 19: Suvremeno doba (1985-2007)*, ur. I. Goldstein, Zagreb: Jutarnji list, 2008.
- D. Pringle, 2002, Mirovni proces u Sjevernoj Irskoj: ubrzano, nikamo, *Hrvatska Revija*, broj 1., godište 2/2002., gl. ur.: M. Klemenčić, Matica Hrvatska, Zagreb, 2002, str. 101-108.

Krešimir Daniel Grčić
univ. bacc. hist.
University of Zadar

THE UNITED STATES OF AMERICA IN THE FIRST AND SECOND GULF WAR

Summary

The author explains the Middle Eastern turmoil in the strategic Cold War relationship and America's role in the post-Cold War processes. The paper gives an overview of the US First and Second Gulf War and strategic consequences that followed after it in the form of differences between the Western allies and the gradual escalation of Islamist terrorism. Contributing to the aforementioned is the ascertainment that correlating Islam and terrorism, along with the usage of term "War against Terrorism" creates the idea of war against them amongst the Muslims in the Middle East, not the idea of war against global terrorism which serves further propagation of unhappiness and resistance which comes out as acts of terrorism.

Keywords: Middle East, Al Qaeda, the USA, Iraq, Kuwait, oil, terrorism, "War against Terrorism"